

nymi nazwami miejscowości, aby można było stanowisko szybko odnaleźć. Aby to uczynić, należy odszukać w indeksie stanowisk numer okręgu i kwadratu atpolskiego (siatka atpolska dla ścisłości nie została zaproponowana przez Fijałkowskiego, lecz jest siecią kartogramu użytą w Atlasie Rozmieszczenia Roślin Naczyniowych w Polsce [Zajac 1978, Zajac, Zajac 2001]) z powodzeniem wykorzystywaną również w terenowych badaniach mikologicznych np. w pierwszym zeszycie geograficznego rozmieszczenia grzybów w Polsce pod redakcją profesora W. Wojewody (Wojewoda 2000).

Dość karkołomne wydaje się porównywanie okręgów geobotanicznych pod względem zasobności w grzyby na podstawie liczby znalezionych gatunków. Można byłoby to zrobić, prowadząc konsekwentne długoterminowe badania dokładnie tymi samymi metodami we wszystkich wyróżnionych regionach. Wydaje się jednak, że tworzenie porównań na podstawie dostępnego materiału jest nieuprawnione, bowiem okręgi niezwykle różnią się między sobą nie tylko pod względem liczby badanych stanowisk (od 26 dla Małego Mazowsza do 79 dla okręgu Lubelskiego) ale również wnikliwości badań. Eichler w samym niewielkim okręgu Mielnickim wyróżnił ponad 700 gatunków grzybów, a autorka podobną liczbę gatunków odnalazła w ciągu całej swej działalności na terenie całej Lubelszczyzny.

Do tekstu wkradają się również nieścisłości terminologiczne np. „profesor Sałata opisał przeszło 550 grzybów wielkoowocnikowych”, taką liczbę gatunków opisał chyba wyłącznie Linneusz, a profesor Sałata mógł tylko potwierdzić ich obecność na Ziemi Lubelskiej.

Reasumując uważam, że tworzenie spisów organizmów z różnych grup taksonomicznych („checklist”) dla danych obszarów wraz z uwzględnioną skrupulatnie literaturą jest wielkim wyzwaniem dla mikologów i koniecznością, która wyniki licznych prac publikowanych po polsku może uczynić dostępnymi dla społeczności międzynarodowej. Apeluję jednak o trzymanie się standardu stworzonego już przez wydawnictwa Instytutu Botaniki PAN w Krako-

wie. Często dobry wstęp i jedna lista gatunków wraz z zaznaczoną lokalizacją stanowisk, substratem i zbiorowiskiem roślinnym oraz pojedynczy zestaw map może być czytelniejszy niż praca długa lecz miejscami sprzeczna. Mikolodzy, którzy grzybobrania cenią bardziej niż prace laboratoryjne, nie muszą się wstydzić rzekomej anachroniczności. Ewidencja rzadkich gatunków, pogłębione analizy ekologiczne zawsze będą cennie i znajdą wdzięcznych czytelników, o ile tylko będą wiarygodne i jednoznaczne.

Marta WRZOSEK

WOJEWODA W. 2000. Atlas of the Geographical Distribution of Fungi in Poland. Wydawnictwo Instytutu Botaniki PAN, Kraków.

ZAJAC A. 1978. Założenia metodyczne „Atlasu rozmieszczenia roślin naczyniowych w Polsce”. Wiad. Bot. 22(3): 145–155.

ZAJAC A., ZAJAC M. (red.) 2001. Atlas rozmieszczenia roślin naczyniowych w Polsce. – Distribution Atlas of Vascular Plants in Poland. Nakładem Pracowni Chorologii Komputerowej Instytutu Botaniki Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków.

RECENZJE • BOOK REVIEWS

HOWARD CRUM (in collaboration with SANDRA PLANISEK). *A Focus on Peatlands and Peat Mosses. Z serii: Great Lakes Environment*, (WARREN H. WAGNER, JR. Series Editor). The University of Michigan Press, Ann Arbor, 2004, 306 str. Cena: £ 17,50. ISBN 0472063782.

Książka opisuje problematykę torfowiskową z naciskiem na botaniczny aspekt wiedzy przyrodniczej. To już czwarte wydanie tej interesującej publikacji, pierwsze zostało wydrukowane w roku 1992.

Autor opracował kompendium o torfowiskach z naciskiem na ważną grupę torfotwórczych roślin jakimi są mchy torfowce. Przykłady gatunków torfotwórczych lub związanych

A FOCUS ON

PEATLANDS AND

PEAT MOSSES

HOWARD CRUM

z torfowiskami pochodzą z Ameryki Północnej. Szczegółowiej, uwaga autora zwrócona jest głównie na obszary torfowiskowe środkowego zachodu Stanów Zjednoczonych (stany: Minnesota, Wisconsin i Michigan). Zwracają jednak uwagę podobieństwa w strukturze taksonów budujących prezentowaną florę, z jaką mamy do czynienia na kontynencie europejskim.

Książka składa się z ośmiu rozdziałów. Autor stopniowo wprowadza nas w świat torfowisk, rozpoczynając od zdefiniowania pojęć – torfowisko wysokie (bog – zdominowane przez mchy torfowce) i niskie (fen – zdominowane przez rośliny naczyniowe, głównie turzyce). Autor prezentuje różne klasyfikacje torfowisk oparte o kryterium hydrologiczne i geochemiczne. Przedstawia również znaczne trudności w wykorzystaniu klasyfikacji fitytosocjologicznej Braun-Blanqueta do typologii torfowisk. Opisuje także klasyfikację opartą na zmienności topograficznej, koncentrując się na procesie akumulacji

i erozji prowadzącej do powstawania takich form torfowiskowych jak nie posiadające odzwierciedlenia w języku polskim *plateau bogs*, *eccentric domed bogs* lub *concentric domed bogs*. Dużym walorem książki są liczne czarno-białe fotografie różnych typów torfowisk.

Autor opisuje genezę i rozwój torfowisk, gdzie wymienia dwa procesy – paludyfikację (*paludification*) i ładowienie jeziora (*lake-fill*). Terminologia amerykańska jest tutaj częściowo odmienna od spotykanej w europejskiej literaturze. Niezwykle ciekawym aspektem jest opis różnego rodzaju płą roślinnego zarastającego powierzchnię jeziora tj. *alkaline lake mat*, *acid lake mat* i *eutrophic lake mat*. Takie formy zarastania występują również w Polsce, choć nie były szeroko opisywane. Ten rozdział ilustrują ryciny pokazujące etapy wypełniania zbiornika wodnego. Brakuje jednak ważnego szczegółu na rycinie prezentującej przekrój torfowiska kotłowego – nie uwzględniono gytii (osadu jeziornego) deponowanej w oczku ładowiejącego zbiornika.

Na podstawie wybranych gatunków flory autor pokazuje heterogeniczność siedlisk torfowisk oraz współwystępowanie poszczególnych roślin. Następnie przechodzi do opisu znaczenia nutrientów dla roślinności torfowisk. Ciekawym aspektem jest (poparty ryciną) opis wpływu szlaków zwierzęcych na rozprzestrzenianie się nutrientów na torfowiskach. W przystępny sposób dowiadujemy się, jaką rolę pełnią wybrane pierwiastki np.: azot, fosfor, potas, siarka i wapń. Autor pisze także o przystosowaniach roślin do środowiska występowania tj. o owadożerności lub mikoryzie. Wybrane gatunki roślin zostały zilustrowane za pomocą wielu dobrze wykonanych rycin.

Część botaniczna książki potraktowana jest najpoważniej. Można mieć zastrzeżenia do charakterystyki geologicznej. W rozdziale dotyczącym adaptacji organizmów do życia w środowisku torfowisk zastanawia przekrój przez kopułę torfowiska wysokiego złożony z przeplatających się nawzajem kępek i dolinek. Jest to schematyczna ilustracja pokazująca proces soczewkowej regeneracji, zbyt schematyczna jak

na współczesny stan wiedzy o genezie i rozwoju torfowisk wysokich kopułowych. Autor nie opisuje w tekście ww. ilustracji, która posłużyła mu tylko do przedstawienia lokalizacji lustra wody gruntowej. Rozdział o archiwach torfowiskowych oparty jest na starych publikacjach. Jest to najgorzej napisany rozdział książki, w którym zaprezentowano sprzęt do wierceń w postaci próbnika Hillera – obecnie bardzo rzadko używanego ze względu na duże niedoskonałości konstrukcji. Autor pisze także o *Grenzhorizont* jako o znaczącej granicy klimatycznej. Według najnowszych badań nie jest to już takie jednoznaczne, ponieważ torfowiska odznaczają się odmienną czułością na zmiany klimatyczne, co pokazują datowania radiowęglowe.

Dwa ostatnie rozdziały dotyczą użytkowania torfowisk i torfu. Interesujące są opisywane przez autora sposoby wykorzystania mchów torfowców w przeszłości. Bardzo wartościowy jest opis biologii mchów torfowców, które możemy spotkać w regionie Wielkich Jezior (USA) i klucz do ich rozpoznawania. Szczęśliwie można tam znaleźć wiele gatunków podobnych do tych, które występują także w Europie. Autor w sposób przystępny opisuje morfologię poszczególnych sekcji torfowców. Rozdział ten jest bogato ilustrowany fotografiami spod mikroskopu świetlnego i skaningowego. Każdy z opisywanych torfowców został przedstawiony za pomocą czarno-białej ryciny prezentującej kluczowe cechy, które ułatwiają oznaczanie gatunku.

Publikację kończy słownik z trudniejszymi pojęciami użytymi w tekście. Bibliografia dzieła składa się głównie z pozycji nie najmłodszej daty. Daje się to odczuć w kilku przypadkach, jeśli chodzi o aktualność przedstawianej wiedzy. Niemniej jednak książka jest godna polecenia jako gromadząca użyteczne informacje o funkcjonowaniu ekosystemów torfowiskowych. Dzieło pokazuje złożoność tych środowisk z naciskiem na siedliska zdominowane przez mchy torfowce pełniące ważną rolę siedlisko-twórczą.

BRIAN M., SMITH A. *Palaeoecological Study of Raised Mires in the Humberhead Levels*. Archaeopress, Oxford, 2002, 154 str. Cena: £ 40.00. ISBN 1841713074.

Książka stanowi paleoekologiczne opracowanie dwóch brytyjskich torfowisk wysokich. Jest to publikacja pracy doktorskiej Briana M. Smitha, do której materiały zbierane były w latach 1977–1979. Jednakże niektóre pozycje w bibliografii pochodzą z lat 90-tych, co oznacza, że część informacji została uaktualniona. Jednak większa część pracy została wydana w formie oryginalnej.

Książka jest warta uwagi z powodu paleoekologicznego podejścia do ekologii rozwoju torfowisk i złożoności zastosowanych metod. Warte jest zauważenia, iż autor wykonał wszystkie analizy samodzielnie. Obok analizy pyłkowej i makroszczątków roślinnych wykorzystano pozostałości pierwotniaków – ameb skorupkowych do jakościowej rekonstrukcji zmian poziomu wody.

A Palaeoecological Study of Raised Mires in the Humberhead Levels

Brian M. Smith

Thorne & Hatfield Moors Monograph No. 1

Edited by P. C. Buckland¹ and Martin Limbert²
¹Dept of Archaeology & Prehistory, University of Sheffield
²Museum & Art Gallery, Doncaster

Thorne & Hatfield Moors Conservation Forum
Museum & Art Gallery, Chequer Road, Doncaster, DN1 2AE

BAR British Series 336
2002

Treść książki składa się 9 rozdziałów z dwoma załącznikami. Pierwsze pięć rozdziałów to opis obszaru badań i rozważania metodyczne, mające znaczenie w kontekście podręcznikowego charakteru tej publikacji. Autor bardzo szczegółowo opisuje swój plan badań, cele, geologię oraz przeszłość badań paleoekologicznych na tym obszarze. Niezwykle wartościowy dla zrozumienia problematyki badań (szczególnie dla osób, które mają pierwszy raz kontakt z taką tematyką) jest rozdział opisujący strukturę i hydrologię torfowisk wysokich. Autor w skrócie przedstawia rozwój europejskiej wiedzy torfowiskowej w odniesieniu do paleoklimatycznej interpretacji rozwoju torfowisk wysokich. Wyjaśnione zostały terminy, jakimi posłużono się podczas opisu przekrojów geologicznych.

Szczegółowo opisane zostały metody badań, w którym analizie ameb skorupkowych wykonywano niejako przy okazji analizy pyłkowej. Do niedawna była to powszechna praktyka, ale jak pokazują współczesne badania, rezultaty mogą być nieprecyzyjne.

Rozdziały 6–8 prezentują wyniki badań, obejmujące opis litologii rdzeni, następnie przedstawione są wyniki analiz palinologicznych pokazujące historię roślinności i aktywności człowieka. Autor dokonał próby korelacji faz antropogenicznych z wydzielonymi poziomami pyłkowymi. Rozwój lokalnej roślinności, poszczególne stadia sukcesyjne i wyniki analizy ameb skorupkowych przedstawia rozdział 8, w którym na podstawie analizy makroszczątków roślinnych w historii każdego z badanych torfowisk autor wydzielił trzy fazy rozwojowe: reotroficzną, mezotroficzną i ombrotroficzną. Opisywane poziomy pyłkowe i makroszczątkowe mają swoje potwierdzenie w diagramach zamieszczonych na końcu książki.

W podsumowaniu przedstawiono wyniki na tle europejskiej klasyfikacji torfowisk i torfu. Autor nawiązał m.in. do fitosocjologicznej szkoły Braun-Blanqueta oraz klasyfikacji torfu zaproponowanej przez Tołpę i in. Zwrócono jednak uwagę, że możliwości wykorzystania tychże klasyfikacji są ograniczone z powodu swoistości

składu gatunkowego i struktury roślinności torfowisk Wielkiej Brytanii.

Książka warta jest polecenia osobom zainteresowanym problematyką historii rozwoju torfowisk. Wyjątkowym aspektem pracy jest zastosowanie analizy ameb skorupkowych (*rhizopods*) do celów rekonstrukcji paleohydrologicznych, choć wydaje się, że potencjał tej metody nie został tutaj w pełni wykorzystany. Pomimo że podstawą treści książki jest praca doktorska obroniona dwadzieścia lat temu, to aktualny pozostaje fakt, że ciągle jest ona unikatem w skali Wielkiej Brytanii i reszty Europy jako przykład wielowskaźnikowego podejścia (*multiproxy*) w badaniach paleoekologii torfowisk wysokich.

Mariusz LAMENTOWICZ

HUANG TSENG-CHIENG (red.) *Flora of Taiwan, Second edition*. Vols. 1-6. Taipei, Taiwan, Roc. 1994-2003.

KENG H., TSAI J.-L. (red.), *Flora of Taiwan, Second edition*. Vol. 1. Pteridophyta, Gymnospermae. Editorial Committee of the Flora of Taiwan, Second Edition. Taipei, Taiwan, Roc. 1994, 648 str. Wydanie w twardej okładce, format 19,4 x 26,7 cm. Cena (nie podano). ISBN 957-9019-52-5.

BOUFFORD D. E., OHASHI H. (red.), *Flora of Taiwan, Second edition*. Vol. 2. Angiospermae. Editorial Committee of the Flora of Taiwan, Second Edition. Taipei, Taiwan, Roc. 1996, 855 str. Wydanie w twardej okładce, format 19,5 x 26,5 cm. Cena (nie podano). ISBN 957-9019-52-4.

LI Z.-Y., LO H.-CH., OHASHI H., SHEN CH.-F. (red.), *Flora of Taiwan, Second edition*. Vol. 3. Angiosperms, Dicotyledons, [Hamamelidaceae – Umbelliferae]. Editorial Committee of the Flora of Taiwan, Second Edition. Taipei, Taiwan, Roc. 1993, 1084 str. Wydanie w twardej okładce, format 19,5 x 26,5 cm. Cena (nie podano). ISBN 957-9019-41-X.

BOUFFORD D. E., LOWRY P. P. II, OHASHI H. (red.), *Flora of Taiwan, Second edition*. Vol. 4. Angiosperms, Dicotyledons, [Diapensiaceae – Compositae]. Editorial Committee of the Flora of Taiwan, Department of Botany, National Taiwan University, Second Edition. Taipei, Taiwan, Roc. 1998, 1217 str. Wydanie w twardej okładce, format 19,5 x 26,5 cm. Cena (nie podano). ISBN 957-02-3121-1.

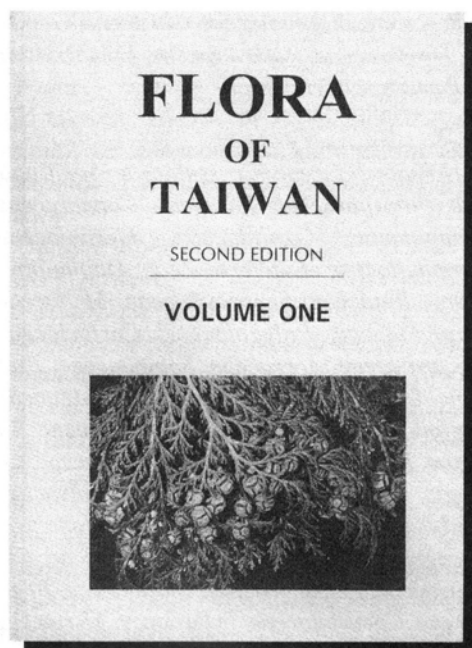
BOUFFORD D. E., OHASHI H., SU H.-J. (red.), *Flora of Taiwan, Second edition*. Vol. 5. Angiosperms, Monocotyledons, [Alismataceae – Triuridaceae]. Editorial Committee of the Flora of Taiwan, Department of Botany, National Taiwan University, Second Edition. Taipei, Taiwan. 2000, 1143 str. Wydanie w twardej okładce, format 19,5 x 26,5 cm. Cena (nie podano). ISBN 957-02-7534-0.

BOUFFORD D. E., KUOH C.-S., OHASHI H., PENG C.-I., TSAI J.-L., YANG K.-C. (red.), *Flora of Taiwan, Second edition*. Vol. 6. Editorial Committee of the Flora of Taiwan, Department of Botany, National Taiwan University, Second Edition. Taipei, Taiwan, Roc. 2003, 343 str. Wydanie w twardej okładce, format 19,7 x 26,7 cm. Cena (nie podano). ISBN 957-01-3492-5.

Druga, zmieniona (poszerzona i uzupełniona) edycja „Flory Tajwanu” z pewnym opóźnieniem dotarła do rąk polskich botaników; niemniej ze względu na znaczenie obszaru, którego dotyczy, warto odnotować jej ukazanie się w nowym kształcie. Całość zawarta jest w sześciu tomach (pięć tomów flory opisowej oraz część analityczna i indeksy w tomie szóstym). Zawartość poszczególnych tomów tzn. ujęte w nich rodziny podano poniżej.

Vol. 1.

Pteridophyta: *Psilotaceae*, *Lycopodiaceae*, *Selaginellaceae*, *Isoetaceae*, *Equisetaceae*, *Ophioglossaceae*, *Marattiaceae*, *Osmundaceae*, *Schizeaceae*, *Gleicheniaceae*, *Hymenophyllaceae*, *Plagiogyriaceae*, *Dicksoniaceae*, *Cyatheaceae*, *Dennstaedtiaceae*, *Lindsaeaceae*, *Davalliaceae*, *Oleandraceae*, *Pteridaceae*,

Adiantaceae, *Vittariaceae*, *Onocleaceae*, *Blechnaceae*, *Aspidiaceae*, *Dryopteridaceae*, *Lomariopsidaceae*, *Thelypteridaceae*, *Athyriaceae*, *Aspleniaceae*, *Dipteridaceae*, *Cheiropleuriaceae*, *Polypodiaceae*, *Grammitidaceae*, *Parkeriaceae*, *Marsileaceae*, *Salviniaceae*, *Azollaceae*.

Gymnospermae: *Cycadaceae*, *Taxaceae*, *Amentotaxaceae*, *Cephalotaxaceae*, *Podocarpaceae*, *Pinaceae*, *Taxodiaceae*, *Cupressaceae*.

Vol. 2.

Angiospermae: *Myricaceae*, *Juglandaceae*, *Salicaceae*, *Betulaceae*, *Fagaceae*, *Ulmaceae*, *Moraceae*, *Cecropiaceae*, *Urticaceae*, *Proteaceae*, *Olacaceae*, *Santalaceae*, *Opiliaceae*, *Loranthaceae*, *Balanophoraceae*, *Polygonaceae*, *Phytolaccaceae*, *Nyctaginaceae*, *Molluginaceae*, *Aizoaceae*, *Portulacaceae*, *Basellaceae*, *Caryophyllaceae*, *Chenopodiaceae*, *Amaranthaceae*, *Magnoliaceae*, *Annonaceae*, *Myristicaceae*, *Schizandraceae*, *Illiciaceae*, *Lauraceae*, *Hernandiaceae*, *Trochodendraceae*, *Ranunculaceae*, *Berberidaceae*, *Lardizabalaceae*, *Menispermaceae*, *Nelumbonaceae*, *Nymphaeaceae*, *Combaceae*, *Ceratophyllaceae*, *Saururaceae*, *Piperaceae*, *Chloranthaceae*, *Aristolochiaceae*,

Rafflesiaceae, Actinidiaceae, Theaceae, Guttiferae, Droseraceae, Papaveraceae, Fumariaceae, Capparaceae, Cruciferae.

Vol. 3.

Hamamelidaceae, Crassulaceae, Saxifragaceae, Pittosporaceae, Rosaceae, Connaraceae, Leguminosae, Oxalidaceae, Geraniaceae, Zygophyllaceae, Euphorbiaceae, Daphniphyllaceae, Rutaceae, Simaroubaceae, Meliaceae, Malpighiaceae, Polygalaceae, Coriariaceae, Anacardiaceae, Aceraceae, Sapindaceae, Bretschneideraceae, Sabiaceae, Balsaminaceae, Aquifoliaceae, Celastraceae, Staphyleaceae, Buxaceae, Icacinaceae, Rhamnaceae, Vitaceae, Liliaceae, Elaeocarpaceae, Tiliaceae, Malvaceae, Bombacaceae, Sterculiaceae, Thymelaeaceae, Elaeagnaceae, Flacourtiaceae, Violaceae, Stachyuraceae, Passifloraceae, Elatinaceae, Begoniaceae, Cucurbitaceae, Lythraceae, Myrtaceae, Lecythidaceae, Melastomataceae, Rhizophoraceae, Combretaceae, Onagraceae, Trapaceae, Haloragaceae, Theliogonaceae, Alangiaceae, Cornaceae, Araliaceae, Umbelliferae.

Vol. 4.

Diapensiaceae, Pyrolaceae, Ericaceae, Myrsinaceae, Primulaceae, Plumbaginaceae, Sapotaceae, Ebenaceae, Styracaceae, Symplocaceae, Oleaceae, Loganiaceae, Gentianaceae, Apocynaceae, Asclepiadaceae, Rubiaceae, Convolvulaceae, Hydrophyllaceae, Boraginaceae, Verbenaceae, Callitrichaceae, Labiatae, Solanaceae, Scrophulariaceae, Bignoniaceae, Acanthaceae, Gesneriaceae, Orobanchaceae, Lentibulariaceae, Myoporaceae, Plantaginaceae, Caprifoliaceae, Valerianaceae, Dipsacaceae, Campanulaceae, Sphenocleaceae, Goodeniaceae, Compositae.

Vol. 5.

Alismataceae, Hydrocharitaceae, Aponogetonaceae, Potamogetonaceae, Ruppiaceae, Zannichelliaceae, Zosteraceae, Najadaceae, Liliaceae, Petrosaviaceae, Stemonaceae, Agavaceae, Amaryllidaceae, Hypoxidaceae, Dioscoreaceae, Smilacaceae, Pontederiaceae, Iridaceae, Burmanniaceae, Philydraceae, Juncaceae, Com-

melinaceae, Xyridaceae, Eriocaulaceae, Flagellariaceae, Cyperaceae, Gramineae, Palmae, Cyclanthaceae, Araceae, Lemnaceae, Pandanaceae, Sparganiaceae, Typhaceae, Musaceae, Zingiberaceae, Cannaceae, Marantaceae, Orchidaceae, Triuridaceae.

Vol. 6.

Analiza Flory Taiwanu (skład, endemizm, fitogeografia), lista roślin naczyniowych, indeks łacińskich i chińskich nazw roślin.

Kompletna seria dostępna jest w Instytucie Botaniki im. W. Szafera Polskiej Akademii Nauk w Krakowie, a tomy 1 i 6 w formacie pdf na stronie internetowej pod adresem <http://tai2.ntu.edu.tw/fot/>

Zbigniew MIREK

BORGEN T., ARNOLDS E. *Taxonomy, Ecology and Distribution of Hygrocybe (Fr.) P. Kumm. and Camarophyllopsis Herink (Fungi, Basidiomycota, Hygrocybeae) in Greenland*. Meddelelser om Grønland, Bioscience 54, 2004, 68 str., 2 zdjęcia (okładka), 17 rycin. Wydanie w miękkiej opr., format 21 × 28 cm. Cena 148 DKK. ISBN 87-90369-68-8, ISSN 0106-1054.

Monografia, napisana przez znanych specjalistów od grupy *Hygrocybeae*, obejmuje dwa rodzaje: *Hygrocybe* (28 taksonów) oraz *Camarophyllopsis* (1 gatunek) występujące na terenie Grenlandii. Po krótkim abstrakcie, autorzy w rozdziale „Introduction” przedstawiają metodykę przyjętą w pracy, krótką charakterystykę cech ważnych w trudnej sekcji *Squamulosae* (na którą zwracają szczególną uwagę), opisują wzorce rozmieszczenia poszczególnych gatunków oraz zestawiają dane na temat ekologii i fenologii. Główna część pracy „Taxonomic part” zawiera kilka podrozdziałów, w których podana jest przyjęta klasyfikacja, klucze do oznaczania gatunków, natomiast w najobszerniejszym podrozdziale zatytułowanym „Descriptions”, opisane są wszystkie gatunki. W podrozdziale tym zamieszczone są także uwagi na temat takso-

MÉDELELSER OM GRÖNLAND

**Taxonomy, Ecology and Distribution
of *Hygrocybe* (Fr.) P. Kumm. and
Comarophyllopsis Herink (Fungi,
Basidiomycota, *Hygrocybeae*) in Greenland**

Torbjørn Borgen and Eef Arnolds

BIOSCIENCE

54 · 2004

nomii i ekologii poszczególnych gatunków oraz ryciny owocników i cech mikromorfologicznych. Pracę kończy Appendix zawierający dokładne informacje na temat stanowisk opracowanych gatunków na Grenlandii oraz spis 92 pozycji literatury.

Monografia oparta jest na rewizji około 450 kolekcji zebranych zarówno przez autorów, jak też pożyczonych z licznych europejskich zielników i prywatnych zbiorów. Na podkreślenie zasługuje fakt, iż autorzy przywiązują wagę do wielu cech mikroskopowych, także tych rzadko używanych przy oznaczaniu, jak np. liczba jąder komórkowych w zarodnikach. Niektóre z obserwacji pozwoliły autorom na wyróżnienie nowych, ważnych mikroskopowych cech diagnostycznych w obrębie sekcji *Squamulosae* (wielkość komórek mięszu trzonu, czy rozmiary włosków na szczycie trzonu). Z drugiej strony, autorzy dochodzą do wniosku, że szereg innych cech powszechnie uznawanych dotychczas za diagnostyczne, jak np. obecność szaro-brązowych łuseczek na powierzchni kapelusza (cecha wyróżniająca np. *H. turunda*), nie

są stałe dla gatunku, co sprawia, że ich wartość taksonomiczna jest ograniczona.

Autorzy opisują w pracy dwa nowe dla nauki taksony: *Hygrocybe rubrolamellata* oraz *H. conica* var. *aurantiolutea*, które zilustrowane są na barwnych zdjęciach umieszczonych na okładce.

Opisane nowe taksony, podane dodatkowe mikroskopowe cechy diagnostyczne ułatwiające oznaczanie gatunków, jak również liczne taksonomiczne uwagi zamieszczone przy wielu gatunkach oraz krytyczne podejście autorów do opracowywanej grupy sprawiają, że mimo, iż praca uwzględnia grzyby występujące w strefie klimatu polarnego, odległej Arktyki, jest ona bardzo cenna również dla europejskich mikologów.

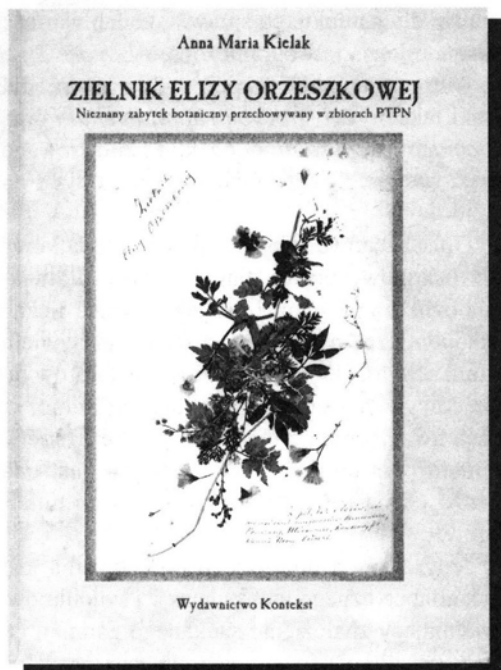
Jedyną wadą niniejszego opracowania jest brak alfabetycznego indeksu nazw i synonimów, utrudniający znalezienie szukanego gatunku.

Anna RONIĘKIER

KIELAK A. M. *Zielnik Elizy Orzeszkowej. Nieznany zabytek botaniczny przechowywany w zbiorach PTPN*. Wydawnictwo Kontekst, Poznań 2004, ss.134. Cena: (nie podano). ISBN 83-88572-61-X.

Sumptem ośmiorga właścicieli aptek poznańskich oraz pod patronatem Sekcji Historii Farmacji Polskiego Towarzystwa Farmaceutycznego – Oddział Poznański, ukazała się praca magisterska Anny Marii Kielak przywracająca botanikom zapomniany Zielnik Elizy Orzeszkowej.

Już prawie nikt ze współczesnych nie pamięta o wielkiej pasji życiowej, jaką obok literatury i dobroczynności była dla Orzeszkowej botanika. Chociaż dla admiratorów *Nad Niemnem* nie jest to chyba tajemnicą. Przygotowując się do pisania tej powieści–rzeki, Orzeszkowa zebrała swoje obserwacje etnograficzne, folklorystyczne, antropologiczne oraz dotyczące medycyny ludowej, językoznawstwa i botaniki w cyklu czterech szkiców *Ludzie i kwiaty nad Niemnem*. Jej pragnieniem było ocalić od zapomnienia ludowe

nazwy roślin oraz wiedzę o leczniczych właściwościach przypisywanych im przez tradycję i obyczajowość ludową.

Przez całe życie była głęboko zafascynowana pięknem roślin, które zbierała, umiejętnie zasuśszała i starannie układała, komponując z nich obrazy (po dziś dzień wiszące w Jej muzeum w Grodnie), zdobiąc zakładki do książek, czy papeterię. Wieści o jej znanstwie sprawiły, że poproszono ją, aby dobrała zestaw roślin litewskich do wieńca nagrobnego dla Adama Mickiewicza. Na lata 1887–1898 przypada okres intensywnej pracy nad zielnikiem flory Grodna i okolic, w którym, zdaniem Bolesława Hryniewieckiego, zgromadziła 460 gatunków roślin. Niestety do dziś przetrwało ich tylko 280.

Nad układem i kompozycją Zielnika założyła nieco artystyczna skłonność Autorki do zestawiania na jednej karcie okazów dobranych pod względem barwy kwiatów, tak by tworzyły razem harmonijną całość. Jest to widoczne na reprodukcjach barwnych z kart Zielnika Orzeszkowej, a przede wszystkim na okładce tego tomu. Swoisty artyzm układu jest być może reminiscencją komponowanych

równoległe kolaży kwiatnych. Bowiem Orzeszkowa z wielkim kunsztem i smakiem tworzyła z nich wielostronicowe albumy, w prezencie dla osób znaczących w jej życiu. O czterech takich albumach wiemy dość sporo. Jak pisze Anna Kielak, jeden z nich, dedykowany L. i J. Kotarbińskim, znajduje się w Oxon pod Londynem, w bibliotece Ojców Marianów. Album ten liczy 33 karty, oklejone tkaniną, pod której kolor dobrany jest zestaw kwiatów, liści i pędów. Dwa tomy równie pięknych albumów, dedykowane S. Nahorskiemu i H. Pawlikowskiej, znajdują się obecnie w Muzeum Literatury im. A. Mickiewicza w Warszawie. W zbiorach wrocławskiego Ossolineum znajduje się kolejny album, ofiarowany w 1890 r. na aukcję dobroczynną i wykupiony przez władze Lwowa, jako pomoc dla ofiar powodzi. Album ten, dzięki łańcuchowi ludzi dobrej woli, znalazł się szczęśliwie we Wrocławiu, jako cenny zabytek kultury polskiej. W roku 1904, kiedy to nominowano ją do literackiej nagrody Nobla, Orzeszkowa założyła wzorcowy ogród kwiatowy w Grodnie.

Eliza Orzeszkowa gromadząc w zielniku rośliny, początkowo opisywała je tylko nazwą ludową, nie znała bowiem nazw polskich ani łacińskich, nie znała także podstaw systematyki. Dotkliwie odczuwała brak wykształcenia przyrodniczego, dlatego często konsultowała się z botanikami, szukając u nich rady i czerpiąc obficie z ich wskazówek. W oznaczaniu roślin pomagali Orzeszkowej Antoni Słóarski (1843–1897), Witold Wróblewski (1843–1897) oraz Edmund Jankowski (1849–1938). Jednak to właśnie nazewnictwo ludowe stanowi o wartości etnograficznej i etnofarmaceutycznej Zielnika, gdyż w wielu nazwach roślin zawarta jest wskazówka ich wykorzystania leczniczego. Ponieważ na kartach Zielnika nie pomieściły się dane o zastosowaniu leczniczym zgromadzonych w nim roślin, więc Orzeszkowa zawarła je w szkicach *Ludzie i kwiaty nad Niemnem*.

W świetle współczesnej wiedzy farmakognostycznej, autorka książki i farmaceutka mgr Anna Kielak, potwierdziła celowość stosowania zieleń liczných gatunków zebranych przez Orzeszkową, przeciw chorobom, które dręczyły dawnych

mieszkańców okolic Grodna. Anna Kielak stwierdza „że wiedza lecznicza którą dysponował lud wiejski, okazuje się w wielu przypadkach uzasadniona. Znajomość działania ziół była bardzo szeroka wśród znachorek, które w czasach, kiedy leki chemiczne zaczęto dopiero wprowadzać, dobrze sobie radziły z większością schorzeń”. Orzeszkowa nie pominęła w swoim Zielniku także „roślin magicznych” – tzw. uroczników, a wśród nich mieczyka „rączki”, czy dziewanny „czerezieplecznika”, ziela rzucanego za plecy przeciwi „złemu oku”. Z paprotników Orzeszkowa zebrała: *Diphasiastrum complanatum*, *Lycopodium clavatum*, *Equisetum palustre*, *Asplenium trichomanes*, *Pteridium aquilinum* i *Dryopteris filix-mas*. Być może paprotników było tu więcej, ale nie dotrwały do naszych czasów.

„Zielnik Elizy Orzeszkowej” to książka zgrabnie napisana, barwnie przedstawiająca tło historyczne epoki. Ta ze wszech miar interesująca pozycja zawiera 36 barwnych kserokopii wybranych kart Zielnika, kilka listów Orzeszkowej, indeks nazwisk, 19 tabel, w tym wykaz wszystkich gatunków zebranych w Zielniku, wraz z nazwami łacińskimi, polskimi i ludowymi białoruskimi.

A sam Zielnik, przez długie lata uważany za zaginiony, odnalazł się w 1966 r. w posiadaniu prof. Jerzego W. Szulczewskiego, który ponownie przekazał go Poznańskiemu Towarzystwu Przyjaciół Nauk, gdzie pozostaje do chwili obecnej. Po śmierci Orzeszkowej Zielnik przekazano w 1911 roku Towarzystwu Przyjaciół Nauk w Poznaniu. W 1925 r. zbiory przyrodnicze Towarzystwa przeniesiono do Wielkopolskiego Muzeum Przyrodniczego. W 1939 r. Niemcy zniszczyli część zbiorów, których nie zdołano ukryć. Zielnik ocalał. Obecnie liczy 120 kart, na 78 naklejone są zasuszone okazy, najczęściej bez korzeni, a także bez daty i miejsca zbioru. Przy każdej roślinie widnieje numer, zamieszczony także na kartach spisu, szeregującego gatunki w porządku alfabetycznym. Ten piękny zabytek jest dobrze zabezpieczony i starannie przechowywany.

Elżbieta ZENKTELER

NADCHODZĄCE SPOTKANIA FORTHCOMING MEETINGS

- IV BALKAN BOTANICAL CONGRESS – “NATURE WITHOUT BORDERS”, 20–26 VI 2006

Informacja: IV BBC, Institute of Botany, Bulgarian Academy of Sciences, Acad. Georgi Bonchev Street, Bl. 23, 1113 Sofia, BULGARIA

Tel. (+359 2) 8718259

Fax: (+359 2) 8719032

E-mail: iv_bbc@bio.bas.bg

http://www.bio.bas.bg/botany/iv_bbc/

- ZJAZD SEKCJI DENDROLOGICZNEJ POLSKIEGO TOWARZYSTWA BOTANICZNEGO – “BOGACTWO, RÓŻNORODNOŚĆ ORAZ OCHRONA DENDROFLORY W PARKACH I LASACH ZACHODNIEJ POLSKI”, 22–24 VI 2006

Informacja: Ewa Jerzak, Ogród Botaniczny UAM, ul. Dąbrowskiego 165, 60-594 Poznań

Tel. 061 8292006

E-mail: ewajerz@amu.edu.pl

- 3RD WORKSHOP AND SHORT INTENSIVE COURSE ON WETLAND WATER MANAGEMENT – BIEBRZA 2006, 26 VI–2 VII 2006

Informacja: Marek Gielczewski, SGGW, Warszawa

E-mail: M.Gielczewski@levis.sggw.waw.pl

<http://levis.sggw.waw.pl/wethydro>

- 2ND MEETING OF THE INTERNATIONAL SOCIETY FOR PHYLOGENETIC NOMENCLATURE, 29 VI – 2 VII 2006

Informacja: Nico Cellinese (Logistics and general information) or Walter Joyce (Program), Yale Peabody Museum, 170 Whitney Avenue POB 208118, New Haven, Connecticut, 06511, U.S.A.

E-mail: nico.cellinese@yale.edu or

walter.joyce@yale.edu

http://www.ohiou.edu/phylocode/First_Circular_1.pdf

- XVTH CONGRESS OF THE FEDERATION OF EUROPEAN SOCIETIES OF PLANT BIOLOGY FESPB, 17–21 VII 2006

Informacja: Package Organisation, XVth FESPB – Congress, 140 cours Charlemagne, 69002 Lyon, FRANCE

Tel. +33 (0) 4 72 77 45 50